

O'ZBEKISTON HUDUDLARIDA KICHIK TADBIRKORLIK ULUSHINING
PASAYISHI: SILJISH-ULUSH TAHLILI (2017–2025)

Xusniddin Jumayev

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi, Toshkent

Kalit so'zlar: kichik tadbirkorlik, hududiy rivojlanish, YaHM, siljish-ulush tahlili, hududiy tafovut, O'zbekiston.

Dolzarbli va maqsad. 2017–2025-yillarda kichik tadbirkorlikning respublika YaIMdagi ulushi 67,4 foizdan 52,2 foizga kamaydi [1]. Milliy ko'rsatkich hududiy ulushlarning o'rtachasi bo'lgani uchun u ikki sababga ko'ra pasayishi mumkin: hududlarning o'zida kichik biznes ulushi kamayishi yoki iqtisodiy o'sish kichik biznes ulushi past bo'lgan hududlarda jamlanishi. Bu ikki holat turli siyosiy choralarni talab qiladi. Tadqiqotning maqsadi pasayishning hududiy tuzilishini aniqlash va uning qaysi qismi hududlar ichida, qaysi qismi hududlar o'rtasidagi siljish hisobiga yuz berganini baholashdan iborat.

Ma'lumotlar va usullar. Tadqiqotda Statistika agentligining SIAT bazasidagi Qoraqalpog'iston Respublikasi, 12 ta viloyat va Toshkent shahri bo'yicha kichik tadbirkorlikning YaHM, bandlik, eksport va sanoatdagi ulushlari hamda joriy narxlardagi YaHM hajmi qo'llanildi [1, 2]. Milliy ulushning o'zgarishi siljish-ulush usulida [3] uch qismga ajratildi: hududlar ichidagi o'zgarish, hududlar o'rtasidagi siljish va ularning o'zaro ta'siri. Hududlar o'rtasidagi tafovut variatsiya koeffitsiyenti bilan o'lchandi, bog'liqliklar esa korrelyatsiya va regressiya tahlili yordamida baholandi.

Natijalar. 2017–2025-yillarda kichik tadbirkorlikning YaHMdagi ulushi barcha 14 ta hududda kamaydi, o'rtacha 10,6 foiz punktga. Eng katta pasayish Navoiy, Jizzax va Toshkent shahrida, eng kichigi Farg'ona va Qoraqalpog'istonda kuzatildi (jadval).

Jadval. Ayrim hududlarda kichik tadbirkorlikning YaHMdagi ulushi, %

Hudud	2017	2025	O'zgarish, f.p.
Navoiy viloyati	46,5	21,1	–25,4
Jizzax viloyati	86,4	71,2	–15,2
Toshkent shahri	65,6	51,7	–13,9
Samarqand viloyati	83,0	69,5	–13,5
Farg'ona viloyati	74,2	73,0	–1,2
Qoraqalpog'iston Respublikasi	66,5	65,5	–1,0

Hudud	2017	2025	O'zgarish, f.p.
Respublika bo'yicha	67,4	52,2	-15,2

Manba: Statistika agentligi SIAT ma'lumotlari asosida muallif hisob-kitoblari.

Siljish-ulush tahlili pasayishning asosiy qismi hududlar 209espub yuz berganini ko'rsatdi: hududiy YaHM bo'yicha hisoblangan 14,4 punktik pasayishning 11,0 punkti (77 foizi) hududlar ichidagi ulushlar kamayishi, 2,2 punkti (16 foizi) ishlab chiqarishning ulushi past hududlar tomon siljishi, 1,1 punkti esa o'zaro ta'sir hisobiga bo'ldi. Shu bilan birga, iqtisodiyoti eng tez o'sgan hududlarda ulush eng ko'p kamaydi ($r = -0,79$): Navoiy viloyatining nominal YaHMi 9,1 baravar, Toshkent shahriniki 6,4 baravar oshdi, 209espublika bo'yicha esa 5,0 baravar.

Hududlar o'rtasidagi tafovut ham kengaydi: variatsiya koeffitsiyenti 0,143 dan 0,221 ga ko'tarildi, biroq bu asosan Navoiy bilan bog'liq. Regressiya tahliliga ko'ra, kichik biznesning eksport va sanoatdagi ulushi yuqori bo'lgan hududlarda uning YaHMDagi ulushi ham yuqori ($R^2 = 0,89$); bu avvalgi tadqiqot natijalariga mos keladi [4].

Xulosa va takliflar. Kichik tadbirkorlik ulushining pasayishi faqat sanoat hududlarining tez o'sishi bilan bog'liq emas: ulush barcha hududlarda kamaydi. Shu sababli Navoiy va Toshkent viloyati kabi sanoat hududlarida kichik firmalarni yirik korxonalarning yetkazib berish zanjirlariga jalb etish, qolgan hududlarda esa kichik biznesning eksport va qayta ishlash salohiyatini oshirish taklif etiladi. Hududiy dasturlar samaradorligini firmalar soni bilan emas, kichik biznesning YaHMDagi ulushi va mehnat unumdorligi bilan baholash lozim.

Adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. Kichik tadbirkorlik subyektlarining YaIM (YaHM), bandlik, eksport va sanoatdagi ulushi (SIAT 420-, 274-, 402-, 374-to'plamlar). — <https://siat.stat.uz> (murojaat sanasi: 14.10.2026).
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. Yalpi ichki (hududiy) mahsulot hajmi (SIAT 1299-to'plam). — <https://siat.stat.uz> (murojaat sanasi: 14.10.2026).
3. Dunn E. S. A statistical and analytical technique for regional analysis // Papers in Regional Science. — 1960. — Vol. 6, No. 1. — P. 97–112.
4. Ilkhomzoda A. Small business development and competitiveness in Uzbekistan: descriptive trends, regional evidence and international benchmarks // International Journal of Technology and Academic Research. — 2026. — Vol. 6, No. 7. — P. 289–305.